

С. Фіцджеральда відкрив нові грані дескрипції предметно-речового антуражу, гармонійно поєднавши в ньому реальне і фантастичне, об'єктивне і суб'єктивне, раціональне й емоційно-настроєве, конкретно-предметне й почуттєве.

Висновки. Композиційно-мовленнева форма «опис» в художній системі С. Фіцджеральда вагома своїм конструктивним, моделюючим, смисловим потенціалом. Поруч із тематизованою інформацією, вона несе імпліковану, сприяючи створенню цільного художнього образу, відтворенню письменникової візії людини й ідейно-художньої концепції твору.

Ідіодискурс С. Фіцджеральда вирізняють функціональні психологізовані портрети, пейзажі й інтер'єри, які базуються на синтезі романтичної і реалістичної традиції сприйняття й відображення людини та її оточення. Вони відтіняють тонкий психологізм і дуальний характер ментального простору письменника, оприявнюють його динаміку та рух у бік посиленої виражальності й антропологізму, сприяючи відтворенню атмосфери Америки ХХ століття, розкриттю світосприйняття й емоційного стану представників тогочасного американського суспільства.

Здійснений у роботі аналіз композиційно-мовленневої організації текстової матерії в ідіодискурсі С. Фіцджеральда відкриває **перспективи** його подальших досліджень, зокрема лінгвоконцептуальних особливостей художнього простору письменника, що сприятиме визначенню його місця і ролі в соціокультурному просторі США першої половини ХХ ст.

Література:

1. Бабенко Л. Г. Лингвистический анализ художественного текста : учебник практикум / Л. Г. Бабенко, Ю. В. Казарин. – М. : Флинта : Наука, 2005. – 496 с.
2. Брандес М. П. Стилистика текста. Теоретический курс: учебник / М. П. Брандес. – М. : Прогресс-Традиция; ИНФРА-М, 2004. – 416 с.
3. Быкова И. А. Типология портрета персонажа в художественной прозе А. П. Чехова // Языковое мастерство А. П. Чехова / И. А. Быкова. – Ростов н / Д. : Изд-во Ростовского гос. университета, 1990. – С. 38–46.
4. Гинзбург Л. Я. О лирике / Л. Я. Гинзбург. – Ленинград : Изд-во «Советский писатель», 1974. – 408 с.
5. Горшенева Е. С. Портрет персонажа в системе целостного художественного текста (на материале американской реалистической прозы): автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Е. С. Горшенева. – Киев : КГУ им. Тараса Шевченко, 1984. – 25 с.
6. Есин А. Б. Принципы и приемы анализа литературного произведения: учебное пособие / А. Б. Есин. – 3-е изд. – М. : Флинта, Наука, 2000. – 248 с.
7. Лапій М. М. Психологізм як важлива ознака прозових пейзажів Івана Франка / М. М. Лапій // Вісник Львівського університету. Серія : Філологічна. Львів : Львівський ун-т, 2013. – Вип. 58. – С. 61–73.
8. Литературная энциклопедия терминов и понятий / ред. А. Н. Николюкина; Институт научной информации по общественным наукам РАН. – М. : НПК «Интелван», 2001. – 1600 с.
9. Петрухіна Л. Е. Пейзаж у контексті теорії літератури (на матеріалі слов'янської поезії) / Л. Е. Петрухіна // Проблеми слов'язнознавства. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – Вип. 52. – С. 125–134.
10. Fitzgerald F. S. Tender is the Night / F.S. Fitzgerald. – England : Wordsworth Cl., 1995. – 459 p.
11. Fitzgerald F. S. The Great Gatsby / F.S. Fitzgerald. – England : Macmillan Publishers Limited, 2005. – 193 p.
12. Fitzgerald F. S. This Side of Paradise / F.S. Fitzgerald. – England : Wordsworth Cl., 2011. – 269 p.
13. Posnock R. A New World, Material Without Being Real: Fitzgerald's Critique of Capitalism in The Great Gatsby / R. Posnock // Critical Essays on F. S. Fitzgerald's «The Great Gatsby». – Boston : G.K. Hall, 1984. – P. 201–213.

УДК 811.161.2 : 392.51

Н. М. Цівун,

Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ

ЛІНГВОКУЛЬТУРЕМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ КАЛЕНДАРНИХ СВЯТ ЛІТНЬОГО ЦИКЛУ

У статті розглянуто лінгвокультуреми на позначення українських календарних свят літнього циклу, зокрема Івана Купала, Петра і Павла, Петрівка. Увагу зосереджено на мовних одиницях тексту, в семантиці яких міститься вагома і актуальна культурна інформація.

Ключові слова: лінгвокультурологія, лінгвокультурема, етнос, Купала, Петра і Павла, Петрівка.

В статье рассмотрено лингвокультуреми на обозначение украинских календарных праздников летнего цикла, в частности Ивана Купала, Петра и Павла, Петровка. Внимание сосредоточено на языковых единицах текста, в семантике которых находится важная и актуальная культурная информация.

Ключевые слова: лингвокультурология, лингвокультурема, этнос, Купала, Петра и Павла, Петровка.

This article represents linguoculturemes for denotation of Ukrainian calendar holidays of summer period, including Ivana Kupala, Petra i Pavla, Petrivka. The article is focused on linguistic units of the text, which semantics includes important and actual cultural information. Plan of expression of cultural information in the material of linguistic units is wide: from certain words, lexical phrases, phraseological units, aphorisms, proverbs and syntactical phrases of text segments. Determined, that investigated linguoculturemes are firm, reproductive in ethnical linguistic society linguistic units, which represent cultural experience of Ukrainian people. They form their connection with rites, functional and situational assignment in folklore speech descriptive potential of literature.

Keywords: linguoculturology, linguocultureme, ethnos, Kupala, Petra i Pavla, Petrivka.

Мова і культура – два знакові коди на взаємоперетинах і зв'язках детермінували появу нової лінгвістичної науки – лінгвокультурології. Так, наприклад, вірування, повір'я, обряди, звичаї, міфологічні й демонологічні уявлення – основа світогляду українців. Вони втілюють міжпоколінний досвід етносу, а мовні знаки відображають їхню семантику й конотацію. Таким чином, лінгвокультурологія вивчає способи, засоби і форми, якими «мова зберігає у лінгвокультуремах одиниці культури і транслює їх через тексти у суспільну мовну практику» [7, с. 357].

Лінгвокультурема, за визначенням О. Селіванової, – це мовний знак, який містить культурну інформацію [9, с. 354]. Вона є «стійкою відтворюваною в етнолінгвістичному соціумі мовною одиницею, яка відображає культурний досвід і ціннісні орієнтири національного суспільства. З цього погляду – це надбання і скарб нації» [6, с. 63]. Культурно марковані знання й уявлення носіїв певної культури є планом змісту лінгвокультурею, а планом вираження – мовні одиниці, у семан-

тиці яких міститься культурна інформація. Лінгвокультуреми можуть об'єднуватися у лінгвокультурологічний концепт, що є «ментальною проекцією елементів культури», опредмеченою у мовленні у вигляді лінгвокультури [7, с. 364] та формувати лінгвоконцептосферу.

Мета статті – розглянути лінгвокультуреми *Купала, Петра і Павла, Петрівка* та їх лінгвоконцептосфери, що відображають особливості українських календарних свят літнього циклу, зафіксованих і описаних в усній народній творчості та художній літературі XIX – XX століть.

Зазначимо, що особливістю сучасного українського народного календаря є те, що він склався з християнськими датами і обрядами, доповненими прадавними обрядовими елементами. Календарних обрядів українці дотримувались під час урочистого святкування початку чи закінчення певних сезонів, природних циклів – зими, весни, літа, осені. Науковці таке поєднання називають двовір'ям, що у «світоглядній системі складає вищий ступінь людського розвитку» [11, с. 126]. Це зберігається донині в наших традиціях, а також зафіксовано в усній народній творчості та художній літературі.

Купала (Івана Купала) – лінгвокультурема на позначення календарного свята, яке має ознаки як язичницьких вірувань, так і християнського культу, що відзначається в Україні щорічно 7 липня за новим стилем. Купала – це давнє свято у слов'ян, пов'язане з одним із найпоширеніших у їхній міфології поганським божеством Купалом (Купайлом) – богом земних плодів, що супроводжувалося молодіжними іграми, піснями, скаканнями через багаття, купанням, обливанням водою, виготовленням опудал, пусканням на воду вінків, гаданням. Первісно Купалою називали ляльку (або опудало), яку *купали* – топили у воді, спалювали. Назва ж «Івана Купала» походить від народного та церковного наймення. За православним календарем 7 липня відзначається Різдво Іоанна Предтечі (Іоанна Хрестителя). Під тиском християнської церкви поганський культ Купала злився з християнським культом Іоанна Хрестителя, звідки й назва – «Івана Купала». У народній українській традиції воно ще має назви – *Іван-травник, Копальний Іван* (пестливі – *Купа[й]лик, Купа[й]лочко, Купа[й]лочка*) [3, с. 321]. Серед українців свято Купала (Купайла) відзначало переважно молодь у *купальську (іванівську) ніч*. Основними його атрибутами є Купало – язичницький бог земних плодів, якому приносили у жертву хліб – і Морена (Марена, Мара, Марина) – зимове божество, що морить землю стужею, а людину хворобою і голодом; крім того, її називали старшою русалкою: *У день на Купала, зрана попоравиш, вся молодь рушила з села. Парубки в луг – на Маринку гілля ламати, дівчата на поле й луки – квіток збирати, вінки вити* (П. Мирний). На святі виконувалися *купальські пісні* («На Івана на Купала», «Проти Івана сонце грало», «Наша Маринка-купалочка», «Коло Мариноньки ходили дівоньки», «Купайло, Купайло», «Ой на Івана на Купала»): 1. *На Івана на Купала, що Іван діє? Гречку сіє. У нашої гречки гарні вершечки. Було б тобі, Іванку, не купатися, Було б тобі, Іванку, з нами гратися. Що Іван діє? Пшеницю сіє. У нашої пшениці жовті косиці. Було б тобі, Іванку, не купатися, Було б тобі, Іванку, з нами гратися* (Нар. тв.). 2. *Ой, на Купала! Ой на Купала! Ой, нам Ладуся квіти збирала. Квіти збирала, віночок спітала Та й на синю хвилю, на Дунай пускала* (Нар. тв.). 3. *Ой, на Івана та на Купала Ластівонька купалась, До схід сонця вмивалась, На бережечку сушилась* (Нар. тв.).

Свято Купала поєднувало елементи культу Сонця, аграрної магії та очисних обрядів. Звідси – широко розповсюджені дівочі ворожіння на вінках, численні обряди і магичні прийоми. У цей день дівчата до схід сонця вмивалися росою, щоб бути красивими. Якщо дівчині щастило вмитися першою, то вона ставала першою красунею в окрузі. А хлопці купальськими ночами ходили до лісу шукати квіт папороті. Цей квіт запалював сам Купало опівночі в найглухіших лісових нетрях. Той, хто здобував його, міг розуміти мову всякого створіння й бачив, де в землі заховані скарби. Жінки на Купала виходили в поле, в ліс, на луг збирати трави, бо вірили, що трави, зібрані у цей день, мають цілющі властивості. У народі побутують численні прикмети, пов'язані із купальським святом: 1. *Після Івана (Купала) не треба жупана* (Нар. тв.). 2. *Коли до Івана проса буде з ложку, то буде й в ложку* (Нар. тв.). 3. *Коли на Івана гримить, то горіхи будуть порожні й буде їх мало* (Нар. тв.). 4. *Якщо на Іванів день злива – чекай, бабо, мокрі жнива* (Нар. тв.).

У художній літературі лексема *Купала* має широкий спектр конотацій: а) номінація свята: *І лагодою сяє стиглий лад, І спогад золотіє, як кохались У бурях квітня, в ворожбі Купала...* (Є. Маланюк); *Доноситься голосна дівочья пісня; озивається до неї парубочий викрик.. То красноярська молодь збирається своє свято святкувати – одбувати Купала* (П. Мирний); *Завтра Івана Купала, а сьогоднішня ніч ясна, зориста, неначе умисне розцвілася, щоб молодим дівчатам зрадити над річкою будучу долю і милого* (О. Кобилянська); б) номінація свята, що супроводжується описом дійства: *Чомусь згадалися ночі на Купала... А це згадалось колесо вогненне з гори в долину котиться проз мене. Обкручене смолою, летить і палахтить на вітрі, палахтить! І розгубивши іскри увсебі, обвуглене, заточується в ніч... А вже дівчата в плахтах, у намисті, вінки пускають за водою вниз. А вже гадають, хто кому до мислі, а хлопці зносять до багаття хмиз* (Л. Костенко); в) позначення часових меж: *Коли було настане час, між зеленими святами з святом Купайла, Захар Беркут ... іде на кілька неділь у гори за зіллям і ліками* (І. Франко); г) перифраз: *Поганська ніч – тасмний час оман. Пливе з озер мережанний туман, і духмяніють папороті трутні* (М. Бажан); д) прізвище (Янко Купала – білоруський поет): *Він (Янко Купала) мови білоруської гранив Ясний алмаз любовно і дбайливо, Братам-народом проявивши диво Так, як Шевченко наш колись явив* (М. Рильський).

Ця лексема зустрічається у назвах творів художньої літератури: «На Івана на Купала» М. Черемшина, «Ніч на Івана Купала» А. Тесленко, «Ніч на Івана Купала» М. Бажан, «Ніч під Івана Купала» М. Старицький, «На Івана Купала» М. Стельмах, «Вечір проти Івана Купала» М. Гоголь, – а також, наприклад, у етнографічних нарисах «Ночь на Івана Купала в с. Харьковцах» А. Тесленка.

За традицією, саме після Івана Купала розпочинався купальний сезон, а тому у народі говорять: 1. *До Іана вмивайся, а по Іванові купайся* (Нар. тв.). 2. *Від Івана до Ілька кличе купатися ріка* (Нар. тв.). 3. *Івана дочекайся, а тоді купайся* (Нар. тв.).

Петра і Павла – лінгвокультуреми на позначення релігійного свята, що відзначається 12 липня за новим стилем на честь великих апостолів Ісуса Христа – Петра і Павла. У народі це свято ще називають *Петрів день, Петрівчаний день, Петровський день, Петра*.

Апостол Петро (Симеон) – один із перших учнів і вірних послідовників Христа. Рибалка Симеон із Капернаума залишив родину і пішов за Христом, щоб присвятити йому своє життя. Християнське ім'я Петро (скеля, камінь), що дав йому Господь, мало бути символом духовної стійкості. І хоч були у Петра хвилини душевного сум'яття, зневіри, але він переміг себе. За проповідницьку діяльність апостол Петро разом із апостолом Павлом за наказом римського імператора Нерона були засуджені до розп'яття. За церковним переказом, апостол Петро попросив повісити його на хресті вниз головою, бо «я недостойний господа свого». Сталося це близько 57 р. н.е.

Апостол Павло до свого духовного прозріння мав ім'я Савл і «був гонителем церкви Божої». Дорогою в Дамаск, де він мав переслідувати християн, Савл був осліплений, а потім чудесно зцілений Богом. Приймавши віру в Ісуса і нове ім'я, Павло (менший) стає сам гнаним і переслідуваним. Успіхи місіонерської діяльності Павла та мученицька смерть

дали йому право на високе звання «першопрестольного апостола». Апостола Павла ще називають «апостолом язичників», «апостолом поган», оскільки він не знав Ісуса та не належав до його дванадцяти учнів [4, с. 180]. І хоч дні пам'яті обох святих відзначаються в один день, у народній традиції більшого авторитету зажив св. Петро. Існує багато апокрифів, народних переказів про св. Петра: про його ходіння з Богом по землі, про захист Петром жінки, про стоколос та інші. С., наприклад, така українська легенда: «*Ішли разом Ісус Христос із апостолом Петром полями, де саме жливували. Бачать вони: працює у полі жінка, не розгинається, а чоловік спить у халодку. Йдуть далі, а там молодий парубок працює не по-кладаючи рук, а жінка спить собі неподалік. Петро і просить Бога: «Господи, чому ж так несправедливо у житті буває? Давай спаруємо роботящу пару і тих ледацюг». «Ні, – каже Ісус Христос, – якщо ми спаруємо тих ледацюг, то вони помирають із голоду. Тому треба парувати роботящого парубка з ледачою дівкою, нехай він її привчає до роботи...» [2].*

Така тенденція простежується і в художній літературі, де лексема **Петра** вживається частіше і має широкий спектр конотацій: а) номінація свята, виражена словом: *От дождались і Петра, розговілись* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Діждали Петра. День зранку був ясний, погожий, сонце зрані схопилося і, червоне, котилося по небу, угрівуючи та прилітаючи* (П. Мирний); *Ну, а на Петра в городі ярмарок* (П. Мирний); б) номінація свята, виражена словосполученням: *Сьогодні, матінко, Петрів день, Пусту мене погуляти на весь день* (Нар.тв.); в) позначення часових меж: *Після Петра Василина одного дня вразила Марію однією звісткою* (І. Нечуй-Левицький); *– Чи ви показалися, чи знавісніли? – говорив Карпо. – Хто це розбив вікно? – Твоя мати! Це вже пішло з Петрового дня!* (І. Нечуй-Левицький); г) ім'я одного з дванадцяти апостолів Ісуса Христа: *– Людині, – поспішиш докінчити св. Петро, – людині для польоту потрібна сила духу, а не пір'я* (О. Ільченко); *У раю сидів я (Байда), дужче я занідів, Бо вже Україн сто років не видів. Одпущу на землю, – говорю Петрові. – Там же мої діти, чи живі-здорові?* (Л. Костенко); г) собор св. Петра у Римі: *Когда-нибудь, может быть, ты вспомнишь меня, стоя на паперти св. Петра между вельможами* (Є. Гребінка); д) Апостол Петро демократизувався як пастух: *Тільки-но спаде роса і чабан рушає овець на пашу, св. Петро тож жене своїх овець на пашу* (Г. Булашева); е) фразеологізми: *Пішло уже мені з Петрового дня* (у значенні: наближення старості). *Не до Петра, а до різдвя* (у значенні: хто-небудь немолодий, похилого віку). *І ми з вами, Сергію Петровичу, не молодішаєм! Вже й нам, як то кажуть, не до Петра, а до різдвя!* (Леся Українка). Фразеологізм **Петрова скеля** образно називає православну церкву. У його основу, як зазначає А.П. Коваль, ліг вислів із Євангелії від Матвія, де Ісус так говорить до Петра: «І кажу Я тобі, що ти скеля, і на скелі оцій побудую Я Церкву Свою, – і сили адові не переможуть її» (16:18) [4, с. 173].

Мова художнього твору часто потребує декодування смислу. На думку Л.І. Мацько, для проведення успішного лінгвокультурологічного аналізу художнього тексту необхідне «володіння лінгвокультурологічною компетенцією, до складу якої входять добрі знання не тільки української мови, а й української культури, концептів української національної культури, фольклору, етнології, етнографії, міфології, символіки українського національного способу життя, традицій, звичаїв, ритуалів, етикету» [7, с. 358]. Наприклад, розглянемо рядки із поезії Яра Славутича: *І каже дід, проходячи за тин: «Святий Петро вигонить вівці пасту»*. Поет вживає фразеологізм «святий Петро вівці жене» на позначення поняття «степове марево». У такому глумаченні фразеологізму, як зазначає Н.М. Сологуб, відчувається знання автором глибинних шарів мови – знання церковного календаря (1. Св. Петро – головний апостол Христа. 2. Свято Петра і Павла припадає на важливіший момент у житті українців час – пору жнив), народного уявлення (св. Петро – пастух; на старовинних зображеннях у руці апостола Петра – пастуший посох з хрестом зверху) та спостереження над природними умовами (марева у степовій Україні – природна річ) [10].

Менший спектр конотацій у творах української літератури має лексема **Павло**: а) ім'я апостола: *Куди Ти йдеш? Куди мене, незрячого ведеш? Хто я такий? Савло чи Павло, Що мстить своїй душі за давнє зло?* (Д. Павличко); б) фразеологізм: *перетворити Савла в Павла*, що вживається у значенні: різка зміна своїх переконань; проповідування людиною тих ідей, що раніше заперечувала чи засуджувала [4, с. 181]: *Із Савла Бог Павла виявив, то й над тобою [Руфіном] це, може, Бог колись покаже покаже чудо* (Леся Українка).

На другий день після Петра відзначають теж свято, але наполовину менше, і називається **нанів-Петра** або **Петрового батька**: *На самого полу-Петра, так вже перед вечором, вбігла Настя в хату, аж задихалась, та й кричить: «Науме, Науме! Либонь, старости йдуть»* (Г. Квітка-Основ'яненко).

У народі з образами святих апостолів Петра і Павла пов'язано багато приказок, прислів'їв, прикмет: 1. *Прийшов Петро – вирвав листок; прийшов Ілля – вирвав і два; а прийшов Спас – бери рукавиці про запас; прийшла Пречиста – на дереві чисто; прийшла Покрова – на дереві голо* (М. Номис). 2. *Бабське літо тільки до Петра* (М. Номис). 3. *По Петру, то й по теплу* (М. Номис). 4. *Йшло до Петра, тепер до Різдва* (Нар. тв.). 5. *Петра честувати треба, бо не впустиш до неба* (Нар. тв.). 6. *Петра і Павла честуй, а до жнив себе готуй* (Нар. тв.). 7. *Святий Петро вигрів з комори останнє добро* (Нар. тв.). 8. *На Петра – колос, на Іллі – жнива* (Нар. тв.). 9. *Як на Петра спека – на Різдво мороз* (Нар. тв.). 10. *По Петрових днях плід стигне на очах* (Нар. тв.). 11. *Петро і Павел день убавив* (Нар. тв.).

Петрівка – лінгвокультурема на позначення посту, що починається через тиждень після Зелених свят і триває до Петра і Павла (12 липня за новим стилем). Початок Петрівки залежить від Великодня, а її кінець завжди на Петра, у зв'язку з цим коливалася і її тривалість: від 6 тижнів до 1. Наприклад, у 2007 р. тривалість петрівки 2 тижні і 5 днів; у 2008 р. – 3 тижні і 6 днів, у 2009 р. – 6 тижнів, а у 2013 р. – 1 тиждень і 4 дні. У народі цей піст ще називають так: **Петрівці, Петрівки, Петрів піст, Петрівочка**.

На Поділлі існує легенда, згідно з якою у давнину не було Петрівки і чоловіки щоденно ласували м'ясом, маслом, сметаною тощо, не знаючи міри. Їхні дружини, порадившись, вирішили обмежити своїх чоловіків у скоромній їжі й установили Петрів піст. При обговоренні цієї проблеми вони не зуміли дійти до згоди щодо постійності посту, а тому вирішили призначити його тривалість: від шести тижнів до одного. У народі існує приказка: *Спасівка від Бога, а Петрівку баби вигадали, щоб сир і масло зібрати* (Нар. тв.) [8, с. 71].

Петрівка – пора найдовших у році днів і найкоротших ночей. У цей час дівчата і жінки співали *петрівчані пісні*, які ще називають *петрівками*: 1. *Ой коли ми Петрівочки дождали, То ми її в русу косу заплітали. Тепер же ми Петрівочку проведемо, Ми ж її русу косу розплетемо. Уже ж тая Петрівочка минається, Зозуля в капусту ховається* (Нар. тв.); 2. *Уже петрівка минається, Зозуля кувати забувається. Уже Петрівка минулася зозуля кувати забулася* (Нар. тв.). Ці пісні ніби продовжують тему веснянок – тему кохання. Вони малюють нам щасливі хвилини побачення хлопця і дівчини, їх відверті й пристрасні освідчення, щирі й ніжні почуття. У петрівках дівчата просять півнів «не вменшати ночі», бо вони ще не відпочили від роботи, не настоялися з коханим, не виспалися після побачення: *Де малая нічка-петрівочка, Да не виспалася наша дівочка Да й усю ніченьку не спала, Да усе хусточки вишивала; Та усе шила шовком, та шила біллю Свойому милому про неділю* (Нар. тв.). Відповідно лексема **Петрівка** зустрічається у назвах народних пісень, наприклад: «Вже

петрівочка минається», «Ой ти, петрівко петрівляна», «Ой петрівна зозуленько», «Ой коли ми петрівочки дождали», «Та мала я нічка-петрівочка», «Ой зйдемося, подруженьки, заспіваймо петрівочки».

У художній літературі лексема **Петрівка** має такі конотації: а) номінація свята – назва посту: *Тепер петрівка, такий важкий час, – бідалась Балашиха* (І. Нечуй-Левицький); б) визначення часових меж: *Потерпи, моя рибочко, хоч через петрівку; я (Василь) так наведу, що вони про мене будуть знать і чути що-небудь непогане* (Г. Квітка-Основ'яненко); в) фразеологізм: *Захотілося йому в Петрівку льоду; мерзлого в петрівку* (у значенні: захотілося чого-небудь неможливого, нездійсненного, нереального). *Знайшли квітки! Та то бур'ян, а не квітки! Захотілось вам в петрівку мерзлого* (І. Нечуй-Левицький). *Язык попівський – що день петрівський* (В. Шевчук) (у значенні: довгий); г) порівняння: *Наші весла тихо плескали в морі. З-під них скакали возні. Дрібні, маленькі, зелені, як блищаки у петрівчані ночі* (М. Коцюбинський); *Що зірок у небі у петрівку. То копиць високих, мов дзвіниці, Розспається по лузі запашиному* (М. Рильський).

У народі побутують такі приказки та прислів'я, пов'язані із цим постом: 1. *Петрівка – передднівок* (М. Номис). 2. *Петрівка на хліб катівка* (М. Номис). 3. *Хліб на Петрівку оцаджай* (М. Номис). 4. *Петрівка – голодівка* (М. Номис). 5. *У Петрівку мухи роблять на панів, а в Спасівку на себе* (М. Номис); 6. *Шолудиве поросся і в Петрівку змерзне* (М. Номис).

Отже, ґрунтовні та детальні описи лінгвокультури Івана Купала, Петра і Павла, Петрівка формують їх зв'язок з обрядодіяннями, дають можливість з'ясувати функціональне та ситуативне навантаження у мові фольклору, образотворчий потенціал у мові художньої літератури.

Література:

1. Воропай О. Звичаї нашого народу : Етнографічний нарис : у 2-х томах / О. Воропай. – Т. II. – Мюнхен : Українське видавництво, 1966. – 455 с.
2. Гудзик К. Рік Святого Павла / К. Гудзик // День. – № 141. – 9 серпня 2008.
3. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник / В.В. Жайворонок – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
4. Коваль А. П. Спочатку було Слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові / А. П. Коваль. – К. : Либідь, 2001. – 312 с.
5. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія / В. І. Кононенко. – К. : Вища школа, 2008. – 327 с.
6. Мацько Л. І. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту / Л. І. Мацько. – Культура слова. – № 75. – С. 56–66.
7. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі : [навч. посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»] / Л. І. Мацько. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 607 с.
8. Сапіга В. К. Українські народні свята та звичаї / В. К. Сапіга. – К. : Знання України, 1993. – 112 с.
9. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
10. Сологуб Н.М. Мовний портрет Яра Славутича / Н. М. Сологуб. – К. : Дніпро; Вінніпег : Українська Вільна Академія Наук, 1999. – 152 с.
11. Українське народознавство : навчальний посібник / за ред. С. П. Павлюка, Г. Й. Горинь, Р. Ф. Кирчіва. – Львів : Фенікс, 1994. – 608 с.

Список джерел:

1. Гребінка Є. Поетичні твори. Повісті та оповідання (1884 – 1906) / Є. Гребінка. – К. : Наукова думка, 1984. – 606 с.
2. Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості : Пісні, прислів'я, загадки, скоромовки / упорядник Н. С. Шумада. – К. : Веселка, 1989. – 606 с.
3. Ільченко О.Є. Твори : В 2-х т. / О.Є. Ільченко. – Т. I: Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і Чужа Молодиця: Український химерний роман з народних уст. – К.: Дніпро, 1989. – 671 с.
4. Квітка-Основ'яненко Г. Повісті та оповідання. Драматичні твори / Г. Квітка-Основ'яненко. – К. : Наукова думка, 1982. – 541 с.
5. Костенко Л. В. Маруся Чурай : Історичний роман у віршах / Л. В. Костенко. – К. : Веселка, 1990. – 159 с.
6. Коцюбинський М. М. Твори: В 2-х т. / М. Коцюбинський. – Т. I : Повісті та оповідання (1884 1906). Статті та нариси. – К. : Наукова думка, 1988. – 584 с.
7. Мирний П. Твори: В 2-х т. / П. Мирний. – Т.2: Повість та оповідання. Роман. – К. : Наукова думка, 1989. – 640 с.
8. Нечуй-Левицький І. С. Твори : В 2-х т. / І. С. Нечуй-Левицький. – Т. I : Повісті та оповідання. П'єса. – К. : Наукова думка, 1985. – 638 с.
9. Рильський М. Т. Зібрання творів : У 20-ти томах / М. Рильський. – К. : Наукова думка, 1983. – Т. IV: Поезії (1949–1964). – 423 с.
10. Стельмах М. Хліб і сіль / М. Стельмах. – К. : Дніпро, 1978. – 575 с.
11. Українські приказки, прислів'я і таке інше / Уклав М. Номис. // Упорядник, примітки, вступна стаття М. М. Пазяк. – К. : Либідь, 1993. – 768 с.
12. Франко І. Я. Твори : В 3-х т. / І. Я. Франко. – Т. 1 : Поезії. Поєми. – К. : Наукова думка, 1991. – 672 с.
13. Шевчук В. О. Вибрані твори : Роман-балада. Оповідання. – К. : Дніпро, 1989. – 526 с.

УДК 811.161.2'42

О. С. Черемська, І. М. Ходарєва,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, м. Харків

ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ МОВНОГО ОБРАЗУ ЛЮБОВІ В ІСТОРИЧНИХ РОМАНАХ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО

У статті розглянуто особливості індивідуально-авторської картини світу П. Загребельного. Визначено специфіку вербалізації мовного образу любові. Схарактеризовано авторські афоризми, метафори, епітети, порівняння, фразеологізми, новотвори. З'ясовано національно-мовні джерела формування образів-символів у художніх контекстах.

Ключові слова: історичний роман, індивідуально-авторська картина світу, мовний образ любові, асоціативно-образне поле, метафори, епітети, порівняння, фразеологізми, новотвори, символи.

В статье рассмотрены особенности индивидуально-авторской картины мира П. Загребельного. Определена специфика вербализации языкового образа любви. Охарактеризованы авторские афоризмы, метафоры, эпитеты, сравнения, фразеологизмы, окказионализмы. Установлены национально-языковые источники формирования образов-символов в художественных контекстах.

Ключевые слова: исторический роман, индивидуально-авторская картина мира, языковой образ любви, ассоциативно-образное поле, метафора, эпитет, сравнение, фразеологизм, окказионализм, символ.